

PREŠEREN — VARUH LOVŠINOVIH OTROK

Anton Lovšin,¹ sin kmečkih staršev iz Ribnice na Dolenjskem, profesor matematike in filozofije na liceju v Ljubljani, član goriške Kmetijske družbe,² je umrl v Poljanskem predmestju št. 85 [danes Poljanski nasip št. 48]³ dne 2. aprila 1826 zaradi pljučne jetike.⁴ Petintridesetletni vdovec je zapustil dva mladoletna sinova: Ludvika, roj. l. 1819, in Antona, roj. l. 1823. V skladu s § 187 ABGB⁵ iz l. 1814, ki pravi: »Z dodelitvijo varuha ali skrbnika ščitijo zakoni osebe, za katere ne skrbi oče, in ki so še mladoletne...« in v skladu s § 196 ABGB, namreč »varuštvo gre predvsem tistemu, katerega je za to določil oče«, je Lovšin v oporoki⁶ z dne 12. februarja 1826 določil za varuha mladoletnih otrok svojega prijatelja Antona Ahčina, računovodjo pri stavbni direkciji v Ljubljani. Upoštevaloč § 816 ABGB, pa je določil za izvršbo svoje oporoke sodnijskega tajnika Blaža Vičiča. Ta dva naj bi skrbno pazila na to, da ne bi prišla otroka v roke, da, niti v bližino Lovšinovih staršev. Lovšin je imel namreč časa in tudi priložnosti dovolj, prepričati se, da bi v takih razmerah postala otroka »najbolj nesrečni bitji na svetu«. Zato naj njegove starše, Antona in Katarino Lovšin iz Ribnice, izključijo iz varuštva v smislu § 193 ABGB, ki pravi: »kogar je oče izrečno izključil iz varuštva, ta ne more postati varuh«. Vzrok, zakaj se je to zgodilo, je značilno malomeščanski: »sploh pa so ti stari starši, kakor tudi ostali sorodniki otrok, le kmetje, od katerih ni mogoče pričakovati, da bodo smotno vzgajali in preskrbovali ta dva, doslej po mestno vzgojena otroka.«⁷

Ahčin je prevzel varuštvo dne 8. maja 1826 in se je soglasno z Vičičem pobrigal tudi za borno ostalino, poplačal dolgove ter poskrbel za to, da je bila premičnina prodana na javni dražbi.⁸ Izkupiček, dragocenosti in 48 knjig so deponirali pri sodišču, tako kakor je to zahteval § 229 ABGB. Gotovino 196 fl 48 kr in deponirane stvari so prisodili obema fantoma kot dediščino v enakih deležih. Ahčin je varovancema preskrbel tudi pokojnino po očetu. Z dopisom 1438 z dne 5. julija 1827 in z odlokom št. 2886 z dne 8. junija 1827 je gubernij dovolil, da se plačuje iz Kranjskega študijskega fonda obema

¹ Dokumenti o Prešernovem varuštvu Lovšinovih otrok doslej niso bili znani. Edino kratko opombo najdemo v razpravi dr. Kidriča: Prešernove odklonjene prošnje za advokaturu (RZDHV III. 1926, str. 76–77), ki naj se popravi in dopolni v smislu mojega članka. Posebno je treba razlikovati pojma *varuh* in *kurator* (skrbnik); § 188 ABGB iz l. 1814 ta dva pojma točno definira. Prešeren je bil samo *varuh*!

Akt sem odkril tik pred božičem l. 1948, za kar sem dolžan zahvalo ravnatelju Osrednjega državnega arhiva Slovenije, J. Mačku, arhivarki Verbičevi in Šubicu, ki so mi pomagali pri težavnem in zamudnem iskanju. Zapuščinski akt (citiran ZA) ima fascikulaturo 1017/6 D. V Osrednji državni arhiv Slovenije je prišel s sodišča.

Rodbinsko ime, ki ima v originalu obliki Louschin in Luschin, pišem slovenizirano in se pri tem opiram na slovensko obliko Lovshin v aktu št. 4320/499 fascikulture 1017/6 D.

² Schematismus des Laibacher Gouvernements... f. d. J 1826. itd.

³ Današnja številka po podatkih višjega arhivarja Fabjančiča.

⁴ Intelligenz-Blatt zur LZg No. 28 z dne 7. IV. 1826, str. 670.

⁵ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch f. die gesammten Deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. Wien 1814. (3 Teile).

⁶ ZA št. 2092 z dne 10. IV. 1826.

⁷ ZA št. 6490/694 z dne 9. IX. 1835. Podčrtal jaz.

⁸ ZA št. 3204/310 z dne 1. VI. 1828.

fantoma letnih 166 fl 40 kr od dne, ko je Anton Lovšin nehal prejemati plačo, pa do 20. leta (Normalalter)⁹ Antona Lovšina ml.

Ko sta bila Lovšinova otroka še majhna, je pokojnina po očetu zadostovala,¹⁰ kajti Ahčin je plačeval za preživnino mlajšega letnih 24 fl, za starejšega Ludvika, ki je takrat obiskoval že drugi razred, pa 85 fl 20 kr. Toda z leti so rasle materialne potrebe varovancev. Zato je Ahčin z dovoljenjem sodišča prodal na dražbi vso deponirano zlatnino in srebrnino¹¹. Z izlicitirano vsoto 155 fl 50 kr se je naložena glavnica Lovšinovih otrok povišala na 332 fl 38 kr. Z obrestmi vred pa je vsota narasla na 349 fl 55 kr in to vsoto je Ahčin z dovoljenjem sodišča dal kot dolgoročno posojilo dne 9. maja 1829 hišnemu posestniku v Št. Rupertu, Jakobu Böhmu.¹²

Ahčin, ki je imel tudi sam dva sinova, je vzgajal Lovšinova otroka do l. 1833, t. j. celih 7 let. Rastoče dolžnosti v službi, slab šolski uspeh varovancev in povečani materialni izdatki so prisilil Ahčina, da je prosil dne 15. avgusta 1833 za razrešnico.¹³ Kot glavni vzrok je navajal, da ne more smotrno vzgajati svojih dveh varovancev, ki sta sicer nadarjena, a bolj otročja kakor pa lahkomišljena ter zaradi tega potrebna, da se jima posveti še posebna skrb. Varovanca sta prvi čas v šoli lepo napredovala, starejši je kot odličnjak dobil celo štipendijo, vendar se je njun uspeh zaradi bolezni in pomanjkanja volje obeh fantov tako poslabšal, da jima je moral Ahčin preskrbeti inštruktorja — potrebovala bi vzgojitelja — za kar pa njun letni dohodek ni zadoščal. Ahčin je svetoval, da bi izbrali za varuha Janeza Nepomuka *Slakerja*, ravnatelja meščanske kakor tudi dekliške glavne in industrijske šole pri uršulinkah, katerega »odlične lastnosti« so splošno znane.¹⁴ Slaker je odklonil.¹⁵ Mestno in deželno sodišče, ki je vedelo, da je varuštvo pod takimi pogoji precejšnje breme, se je obrnilo na takratnega začasnega ravnatelja filozofskega študija na liceju, Petermanna, s prošnjo, naj bi se zavzel za fanta kdo izmed profesorjev, ki jim je bil pokojnik prijatelj in jim je še na smrtni postelji priporočal v varuštvo svoja dva otroka.¹⁶ Sodišče je apeliralo na njih človekoljubje, zavedajoč se, da nima pravice nikogar siliti, ker so vsi aktivni državni uradniki in jim torej po § 195 in 201 ABGB ni treba prevzeti varuštva. Pozivu se je odzval profesor moralne teologije in religije, Jožef *Dagarin*. S tem je bil Ahčin razrešen varuških dolžnosti, Dagarin pa je prevzel njegove posle dne 28. septembra 1833.¹⁷

Iz uradnega odloka vemo, da je prevzel Dagarin to »sitno varuštvo« iz človekoljubja in da ga je požrtvovalno izpolnjeval. Ker varovanca nista bila marljiva, je Dagarin prosil dne 19. februarja 1833 Mestno in deželno sodišče, da ga razreši varuških dolžnosti in je svojo prošnjo utemeljeval s tem, da sta »fanta lahkomišljena in premalo marljiva ter da on kot profesor ni dolžan izvrševati varuških dolžnosti«. Sodišče ga je prosilo, da bi obdržal varuštvo vsaj do konca šolskega leta, ker nimata otroka v Ljubljani svojcev, pokojnik pa je izključil iz varuštva njune stare starše. Ako pa bi se hotel na vsak

⁹ ZA Tomanovo poročilo z dne 11. VII. 1841.

¹⁰ ZA Ahčinovo poročilo z dne 30. V. 1828.

¹¹ ZA št. 3521/1828 z dne 12. VI. 1828.

¹² ZA št. 6620/701 z dne 15. X. 1828.

¹³ ZA št. 5850 z dne 13. VIII. 1833. Po tem poročilu je mlajši Anton rojen dne 22. februarja 1822, starejši Ludvik pa 2. februarja 1819.

¹⁴ ZA št. 6215/660 z dne 29. VIII. 1833.

¹⁵ ZA št. 6490/694 z dne 9. IX. 1833.

¹⁶ ZA št. 6490 z dne 10. IX. 1833.

¹⁷ Petermannov dopis z dne 19. IX. 1833, ZA št. 6776.

način iznebiti varuštva, naj bi svetoval koga, ki bi se zavzel za otroka. Odredbo so odposlali 9. marca, a že 11. marca prosi Dagarin ponovno, naj ga razrešijo varuških poslov.¹⁸

Sodišče je sklepalo o Dagarinovi prošnji dne 14. marca 1835 in prišlo do zaključka, da govore v prid Dagarinu vzroki za oprostitev, kakor jih navaja § 195 ABGB: »Posvetne duhovnike, služéče vojaške osebe in javne uradnike... ne gre siliti, da bi prevzeli varuštvo proti svoji volji.« Na osnovi tega paragrafa je dobil Dagarin razrešnico, sodišče pa je določilo »... und wäre an seine Stelle der Dr Preschern aufzustellen.«¹⁹

Zadnja Dagarinova prošnja je postavila sodišče pred isto dejstvo, kakor ga je postavil pred nekaj leti Šlaker, ko ni hotel sprejeti varuštva. Obči državljanski zakonik pozna troje vrst varuštva: testamentarno, zakonito, sodno. Testamentarno določeni varuh, Ahčín, se je zakonito iznebil varuštva. Zakonito varuštvo — namreč varuštvo sorodnikov v zapovrstju: stari oče po očetovi plati, mati otrok, stara mati po očetovi plati, ostali sorodniki po moški plati — ni prišlo v poštev, ker je pokojni Lovšin svoje starše in sorodnike po § 193 ABGB povsem izključil iz varuštva. Sodišču je ostal samo še tretji način, ki ga določa § 199 ABGB: »Ako ni mogoče na omenjeni način postaviti varuha, je odvisno od sodišča, koga bo to določilo za varuha, oziraje se na zmožnosti, stan, imetje in pristojnost.« Sodišče najprej ni hotelo uporabiti tega paragrafa, ampak se je sklicevalo na človekoljubje prijateljev pokojnega Lovšina. Ker iz dokumentov ni razvidno, da bi Dagarin imenoval, kakor je to zahtevalo sodišče, svojega naslednika v varuštvu, je očito, da je bilo sodišče sedaj prisiljeno uporabiti zadnje sredstvo, namreč § 190 ABGB: »... ako nastane primer, da mora biti mladoletniku... postavljen varuh, ... mora sodišče, ko je za to zvedelo, uradno določiti sposobnega varuha...« in § 199 ABGB. To potrja tudi razrešnica z dne 14. marca 1835, poslana na Dagarinov naslov 20. marca, kjer je govora, da je bil Prešeren *postavljen* za varuha:

[Osnutek] Nr. 2168.

Bescheid.

Bittsteller wird in Berücksichtigung des § 195 B. G. B. von der Vormundschaft über die Professor Louschin[schen] Kinder hiemit enthoben, und angewiesen dem neu aufgestellten Vormund Dor Preshern alle auf diese Vormundschaft Bezug nehmende Schriften binen 8 Tage gegen Empfangsbestätigung zu übergeben.

Dne 14. marca 1935 se začinja torej *de iure proo izpričano varuštvo* drja Franceta Prešerna. Pupilarno sodišče je po § 200 ABGB, določajočem, da mora sodišče »tako brez razlike obvestiti vsakega imenovanega varuha, da sprejme varuštvo«, poslalo Prešernu sledeči odlok:

[Osnutek]

[Nr. 2168.]

An den Dor Preshern zu Laibach.

Verordnung

Über die unter einem geschehen[en] Entbindung des Professors Josephs Dagarin von der Vormundschaft über die minderjährigen Kinder des am

¹⁸ ZA 7034/781. z dne 29. IX. 1834., št. 1373/160 z dne 19. II. 1835. in štev. 2168/232 z dne 11. III. 1835.

¹⁹ ZA št. 2168/232 z dne 11. III. 1835.

hierortigen Lyceo gewesenem am 2. April 826. verstorbenen Professors der Mathematik Anton Louschin hat man bestanden Sie als Vormund dieser Kinder Nahmens Ludwig und Anton Louschin mit dem Beysatze aufzustellen, daß Sie sich derselben getreulich annehmen, sie zur Rechtschaffenheit, Gottesfurcht und Tugend anführen, dem Stande gemäß als brauchbare Bürger erziehen, vor Gericht und außer demselben vertreten, ihr Vermögen getreu und emsig verwalten, hierüber jährlich anher Rechnung legen, in allen nach den bestehenden allerhöchsten Vorschriften sich benehmen, und zur Angelobung dieser ihrer Vormundschaftpflichten den 31. März l. J. Vormittags um 10 Uhr vor diesem k. k. Stadt- und Landrechte erscheinen solle[n]. Uibrigens wird Ihnen auch bedeutet, daß Sie diese zwey Pupillen den 1. April d. J. Vormittags um 11 Uhr vor dieses k. k. Stadt- und Landrecht vorzuführen haben, und daß der enthobene Vormund Joseph Dagarin angewiesen sey Ihnen alle auf diese Vormundschaf Bezugnemende Schriften binen 8 Tage gegen Empfangsbestätigung zu übergeben.

Laibach den 14. März 835.

Kauschitz (l. r.)

Prešeren je bil takrat odvetniški koncipient pri Blažu Crobathu. Ko je prejel odlok, odposlan iz ekspedita dne 20. marca 1835, je bil postavljen pred izvršeno dejstvo. Jurist Prešeren je dobro poznal paragrafe o varuštvu. Vedel je, da je po § 200 ABGB dolžan sprejeti varuštvo in da je podrejen pupilarni oblasti. Po § 201 ABGB, namreč: »Ako misli tisti, ki ga je imenovalo sodišče za varuha, da ni sposoben za ta posel, ali da ga zakon oprašča od varuštva, se mora zaradi presoje vzrokov obrniti v štirinajstih dneh po prejemu sodnijske odločbe na pupilarno sodišče«, je imel Prešeren še možnost odbiti varuštvo. Toda Prešeren ni mogel navesti nobenega izmed vzrokov, ki opraščajo od varuštva in ki jih naštevajo §§ 191—195 ABGB, pač pa je vedel, da bi moral varovancema »povrniti eventualno škodo ali zamujeni dobiček, ako bi se brez vzroka protivil sprejeti varuštvo«. Tako določa § 203 ABGB, ki predvideva v neutemeljenih primerih tudi primerne nasilne ukrepe — sodišče bi moglo Prešerna enostavno prisiliti, da sprejme varuštvo.

Odlok o varuštvu je dospel okrog 20. marca. Kmalu potem je Prešeren že mogel vedeti, da je vdrugič propadel pri kandidaturi za odvetništvo. Tudi se je zavedal, da je z eksistenčnim fiaskom za vedno zgubil upanje na Julijo, ki ga je še rahlo gojil, ki pa je bilo že takoj v početkih brezizgledno. Gotovo je trpko občutil krivico, prizadejano mu od takratnega družbenega reda, ki mu ni dovolil samostojne eksistence, pač pa mu je nalagal sitne dolžnosti, sicer skladne z njegovo juridično izobrazbo, ne pa z njegovimi pedagoškimi zmožnostmi, kar se je prav ilustrativno izkazalo med njegovim varuštvom. Odlok o varuštvu je dospel tudi v prav neugodnem trenutku, tik pred smrtjo strica Jožefa Prešerna, umrlega dne 24. marca 1835.²⁰ Spremembe, ki so nastale po njegovi smrti in Prešernovo delo za zapuščino, niso bili takega značaja, da bi ga opraščali od naloženih mu varuških dolžnosti. In tako je Prešeren — potem, ko mu je Dagarin izročil listine, t. j. »comunicata«, tihoče se varuštva — razbral iz obsežnega konvoluta zgoraj naštetega dejstva in tiho tragiko dveh osirotelih 12 in 16 let starih fantov, ki sta bila pri vsej svoji nadarjenosti zelo lahkomišljena ter s tem povzročala svojim varuhom kopico preglavic. Gotovo se je Prešeren tudi spraševal, kako bo on pri koncipientski plači vzgajal fanta, katerih socialno šibki položaj je zahteval, da varuh

²⁰ DS 39 (1926), str. 250.

primakne k njuni nizki letni penziji še iz svojega zaslužka,²¹ zlasti ko se je tega ustrašil celo Lovšinov prijatelj, finančno mnogo močnejši Ahčin. Prešeren se je zavedal, da prisoja sodišče veliko važnost varuškim poslom, zavedal pa se je tudi vseh dolžnosti, ki mu jih nalaga varuštvo, saj so le-te določene v § 205 ABGB, posebej pa še v odloku z dne 14. marca 1835. Varuh je torej bil ne le moralni, temveč tudi pravni zastopnik očeta, kajti mladoletniki ne smejo po § 243 ABGB priti sami pred sodišče niti kot tožilci, niti kot obtoženci.

Po § 204 ABGB lahko prevzame varuh svoje varuške posle le po sodnijskem naročilu. Sodišče je pozvalo Prešerna, da se zgleda na sodišču v Stiškem dvorcu na Starem trgu št. 154 [danes št. 34] dne 31. marca ob 10^h dopoldan, ker mora v smislu § 205 ABGB z udarcem v roko (vermittels Handschlag) obljubiti, da bo spolnjeval varuške dolžnosti, kakor jih nalaga zakon. Prešeren je tega dne res zakonito obljubil pred sodiščem, da bo spolnjeval dolžnosti, ki mu jih nalaga zakon o varuštvu. Ohranjeni originalni protokol o tej obljubi ima sledečo vsebino:

Ad N^{rum} 2168

Protokoll

Aufgenommen mit dem D^{or} Preschern als aufgestellten Vormund der minderjährigen Anton Louschin[schen] Kinder in Betreff der Angelobung der Vormundschaftspflichten.

Laibach am 31. März 835

Gegenwärtig:
Plenum Consilium

Der mit dießlandrechtlichen Verordnung von 14. März 835 No. 2168 aufgestellte Vormund der minderjährigen Anton Louschin[schen] Kinder ist heute vor dieser Obervormundschaft erschienen, und hat die Vormundschaftspflichten gesetzlich angelobt.

Womit das Protokoll geschlossen, und gefertigt wurde.

Vitschitz [l. r.] [?]

Dr. Franz Preshérn [l. r.]

Dne 1. aprila je pripeljal Prešeren ob 11^h dopoldan tudi svoja varovanca na sodišče, kar je moral storiti vsak na novo določeni varuh.

Varuh ni bil dolžan skrbeti zgolj za osebo svojega varovanca, temveč po §§ 205 in 209 ABGB tudi za njegovo premoženje. Posebne dolžnosti, ki mu jih s tem v zvezi nalaga zakon, konkretno §§ 222–243 ABGB, niso bile take, da bi delale Prešernu preglavice. Večino teh dolžnosti, kakor n. pr.: zagotovitev, ugotovitev, zapečatenje, inventuro in cenitev premoženja, deponiranje dragocenosti itd., je opravil že prvi varuh Lovšinovih otrok, Ahčin. Sicer pa je bilo upravljanje premoženja Lovšinovih otrok zelo enostavno. Ko je Ahčin v skladu s § 250 ABGB, ki določa, da »... naj ostane varuhu le toliko gotovine, kolikor je potrebuje za vzgojo varovancev in za redno gospodarstvo...« in da naj se drugo »... varno naloži na obresti pri javnih hranilnicah ali zasebnikih«, naložil premoženje Lovšinovih otrok — 349 fl 55 kr — kot dolgoročno posojilo, in ko je izgubil starejši Ludvik zaradi slabega šolskega uspeha tudi štipendijo, sta bila oba fanta navezana zgolj na pokojnino po očetu in na obresti iz posojila. Pokojnino je izplačeval iz Kranjskega študijskega fonda Kame-ralni plačilni urad v obrokih na priznanice, ki jih je vnaprej izstavljal vsako-

²¹ Prim. Ahčinovo poročilo z dne 12. VIII. 1835.

kratni varuh. Ko je Prešeren prevzel varuštvo, je bila prva njegova briga, da je zagotovil svojima varovancema njun redni dohodek — pokojnino.

Sedaj, že v novem stanovanju na Mestnem trgu, je javil dne 4. maja 1835 guberniju, da je prevzel varuštvo Lovšinovih otrok, in je prosil, da bi gubernij naročil Kameralnemu plačilnemu uradu, naj ta izplača odobreno pokojnino 166 fl 40 kr na Prešernovo priznanico. Prošnja je sodila v kompetenco študijske dvorne komisije, ki je o predmetu — študijskem fondu — razpravljala na seji z dne 9. maja. Zapisnik seje, izpopolnjen z manjkajočim tekstom, se glasi:²²

[Original]

VII.²³

K. K. illyrisches Gubernium in Laibach.

Stud[ien] Hofko[mmission]on

Studienfond

Referent Herr Gub[ernial] Rath Stelzich.

Zur Sitzung am 14. May 1835.

Nro. 9983 praes[entato] 7. May 1835.

1938

Bur[eau]

de dato 4. May 1835, Zahl — zur Gub[ernial] Zahl 26039 de 1833, D^{or} Franz Preschern gibt an, daß er zum Vormund der von dem verstorbenen Prof. Anton Louschin hinterlassenen Waisen Ludwig u. Anton aufgestellt worden sey.

R[elatum]

Aufschrift auf ein Rubrum des Gesuchs²⁴

Wird dem Ka[mmer]al Zahlamte in Laibach mit Beziehung auf die Gub. Vdg. [= Gubernial-Verordnung] vom 5 Julius 1827 Z. 14380 und vom 4 Dezember 1833 Z. 26039 mit dem Auftrage zugefertigt, die diebßällige Pension der betreffenden Waisen Ludwig u. Anton Louschin aus dem Krain[erischen] Studienfonde den dermaligen Vormund derselben D^{or} Franz Preschern in den gewöhnlichen Raten auszuzahlen.

Aufschrift.²⁵

Note!

Wird dem löbl[ichen] k. k. Stadt- u. Landrechte in Laibach zur weiteren gefälligen Verfügung mit dem Beyfügen übermacht, daß man das hiesige Ka[mmer]alzahlamt mit [Beziehung auf die Gub. Vdg. vom 5. Julius 1827 Z. 14380 u. vom 4. Dezember 1833 Z.] 26039 beauftragt die [D^{or} Prescherschen Pupillen bewilligte Pension von 166 fl 40 kr gegen seine Quittung] auszuzahlen.

Concl[usio] per unanimiam

Znaimwerth [l. r.]

Laibach 9. May 1835

Stelzich [l. r.]

Hudetz [l. r.]

²² Original zapisnika je v gubernijskem arhivu, konvolut 590.

²³ Spada pravilno k besedi Bureau, t. j. 7. oddelek na guberniju, kjer so obravnavali verska in prosvetna vprašanja.

²⁴ Pomeni, da so tekst odloka napisali na prazno stran Prešernove prošnje in vse skupaj poslali Kameralnemu uradu.

²⁵ Naslov, t. j. Mestnemu in deželnemu sodišču. Tekst je izpopolnjen smiselno po prejšnjem odloku in po zapisu v vloznom protokolu c. k. gubernija št. 9983 za l. 1833.

V sobi št. VII. — t. j. referat za verske in prosvetne stvari — soglasno sprejeti sklep je odobril guverner Schmidburg z opombo, da ga mora dobiti na vpogled še Provincialno državno računovodstvo, ki je bilo takrat v Auer-spergovem knežjem dvorcu št. 260 [danes stoji na tem mestu NUK]. Sklep se je so odposlali dne 16. maja na označena naslova, Mestnemu in deželnemu sodišču in Kameralnemu plačilnemu uradu, ki je bil v isti stavbi kakor gubernij; na vpogled pa ga je dobil tudi Schivitz na državnem računovodstvu.

Ker je bil Prešeren kot varuh pristojen pupilarnemu sodišču, je to, ko je prejelo iz gubernija sklep seje z dne 9. maja, moralo obvestiti Prešerna, da je njegova prošnja povoljno rešena. Storilo je to z noto z dne 19. maja 1835, ki so jo ekspedirali na Prešernov naslov šele 27. maja z vsemi prilogami vred. Ohranjeni koncept se glasi:

Nro 4320 de prst. [= praesentato] 16ten Mai 835
499

Note

des k. k. illyr. Guberniums, womit das Gesuch des D^{or} Franz Preschern, Vormund des von dem Professor Anton Lovshin hinterlassenen Waisen um Beauftragung des k. k. Kammeralzahlamtes, d[a]ß es die seinen Pupillen bewilligte Pension von jährlichen 166 fl 40 xr CM gegen seine Quittung aus-zuzahlen habe, dahin erledigt wird, d[a]ß das hiesige Kammeral-Zahlamt bereits beauftragt worden sei, die dießfällige Pension für die Professor Lovshin'schen Waisen aus dem Krainerischen Studienfonde an den dermaligen Vormund derselben D^{or} Franz Preschern in den gewöhnlichen Raten aus-zuzahlen.

Ex offo

D^{or} Preschern samt Beyl[agen]

B[escheid]

Wird dem D^{or} Preschern als Vormund der 2 m[inderjährigen] Anton Louschin[schen] Kinder zur Wissenschaft zugestellt.

Laibach am 19ten Mai 835

Exp[ediatur]

Kauschitz [l. r.] Pfeifer [l. r.]

Tako je bil z odlokom, odposlanim iz ekspedita dne 27. maja, finančni problem začasno rešen. Vsota, izplačevana v obrokih vsak mesec — 13 gol-dinarjev in 53 krajcarjev za oba fanta — ni bila visoka. K njej moramo prišteti še 5 % obresti iz dolgoročnega posojila Jakobu Böhmju — letnih 16 fl 40 kr — s katerim je narasel mesečni dohodek na 15 fl 30 kr, t. j. na nekaj manj, kakor je bila polovica mesečne plače skriptorja licejske biblioteke, Miha Kastelca.²⁰ Vsota nam prepričevalno ilustrira težavno finančno stanje Lovšinovih otrok in nam daje slutiti brige, ki so se v tem pogledu obetale varuhu Prešernu.

Od tega datuma dalje ni v uradnih aktih nobene opombe o Prešernovem varuštvu vse do 9. novembra 1836. Tudi iz istodobnih poročil ni znano o nje-govem varuštvu prav ničesar. Zato moremo le s pritegnitvijo zunanjih podat-kov Prešernovega življenja rekonstruirati približno sliko. Po stričevi smrti sta se Prešeren in njegova sestra Katra preselila po 24. aprilu 1835 v Kastelčevo

²⁰ Letna plača M. Kastelca je bila 400 fl. (Arhiv NUK za l. 1835.)

stanovanje na Glavnem trgu št. 237 (danes Mestni trg št. 17). Kmalu nato je Prešeren izgubil svojega najdražjega prijatelja Čopa in zapadel v duševno razpoloženje, ki je mejilo na obup, v katerem mu misel na samomor ni bila tuja. Osamelost in sumničenje, da Kastelic ni bil mož na mestu, ko je šlo za Čopovo življenje, je vedlo do tega, da se je Prešeren odtujil Kastelcu, ko mu že prej ni bil prijateljsko vdan. Delo za Čopovo ostalino je oba še nekaj časa družilo, ko pa je izdal Prešeren svoj »Krst pri Savici«, na katerega je verjetno reflektiral Kastelic za Čebelico, je prišlo do očitnega nerazpoloženja: Kastelic se seli v izpraznjeno Čopovo stanovanje v liceju, Prešeren pa po enoletnem skupnem bivanju v Homanovo hišo na Glavni trg št. 259 (danes Ključavničarska ulica št. 1). Še v avgustu leta 1836 je bilo Prešernovo duševno stanje dokaj neuravnovešeno.²⁷ Jasno je, da v takih prilikah ni mogel skrbeti za svoja varovanca v polni meri, kakor bi to bilo potrebno glede na značaj lahko-miselnih mladoletnikov in kakor je to zahteval § 216 ABGB, ki določa varuhu v tem pogledu i dolžnosti i pravice očeta. Seveda sta bila varovanca v veliki meri sama kriva, ker nista bila vztrajna in marljiva in je zato njun uspeh v šoli bil le poveljen. Poznalo se je, da ju ne usmerja trda roka, temveč mehko pesnikovo srce. Njuna neubogljivost in neprimerno vedenje je pač povzročilo tudi Prešernu marsikatero grenko urol!

Prešeren je v času, ko se je trudil z vzgojo obeh fantov, moral primakniti še iz svoje plače. To in pa nehvaležnost varovancev, ki sta bila dolžna po § 217 ABGB spoštovati in ubogati svojega varuha, je bilo med drugim tudi vzrok, da je začelo Prešernu varuštvo najbrž kmalu presedati. Varuštvo mu je nalagalo razen omenjenih še druge dolžnosti in mu jemalo čas, s katerim je mogel razpolagati izven uradnih ur. Tako bi moral po §§ 238–242 ABGB polagati račune o zaupanem mu oskrbovanju in poročati o stanju varovancev. Račune bi moral predložiti pupilarnemu sodišču vsako leto ali vsaj dva meseca po pretoku leta, in to z vsemi potrebnimi potrdili. Prešeren pa tega ni storil pravočasno, niti ni prosil, kakor njegov predhodnik (Dagarin), za oprostitev polaganja računov v smislu § 238 ABGB, namreč: »... računov ni treba polagati, ako prejemki ne presegajo izdatkov...« Zato ga je sodišče obsodilo na kazen dveh goldinarjev; sodišče pa je moglo to kazen na posebno prošnjo prizadetega tudi spregledati.

Prešernovo duševno stanje, neprijetne dolžnosti varuških poslov, nehvaležnost, majhna marljivost varovancev, verjetno njegova komodnost, o kateri govori kot o lenobi v pismu Čelakovskemu iz leta 1836, in končno tudi finančna plat varuštva, kljub temu, da je imel po § 221 ABGB pravico zahtevati sredstva od javnih dobrotelčnih ustanov, so počasi zorile v Prešernu sklep, iznebiti se sitnega varuštva. Pravne podlage za to ni imel, zato je lahko sklepal, da prošnja ne bo povoljno rešena. Toda poskusiti je mogel. Edino oporo je imel v § 253 ABGB, ki pravi, da sodišče odredi odpustitev varuha, ako je za to naprošeno. Prešeren je istočasno s poročilom o šolskem napredku varovancev in s predložitvijo spričeval prosil dne 9. novembra 1836 Mestno in deželno sodišče za razrešitev varuških dolžnosti in za spregled naložene mu kazni. V zapuščinskem aktu je ohranjen prepis njegove prošnje, s katero se večja število znanih nam avtentičnih Prešernovih tekstov. Prepis ima sledečo vsebino:²⁸

²⁷ Podatke hrani avtor.

²⁸ Prešernovih originalov v fasciklu ni, ker so jih verjetno vrnili Prešernu. Prepisi pa točno ustrezajo originalu. To pričajo drugi taki prepisi, ki jih je mogoče primerjati z originali. Zato lahko rečemo, da so prepisi Prešernovih prošenj adekvatni z originali. Z njimi se večja število znanih originalnih Prešernovih tekstov.

Dr Franz Preschern als Vormund der m[inderjährigen] Anton Louschin'schen Kinder Ludwig und Anton Louschin weiset aus mit den Studienzeugnissen den im abgewichenen Schuljahre von diesen seinen Pupillen gemachten Fortgang mit der Bitte um Entbindung von dieser Vormundschaft und Übertragung derselben an einen Professor, unter welchen er den Professor Dr Humel als Successor des Vaters dieser 2 Pupillen in Vorschlag bringt.

Der ältere Ludwig hat die 2te Humanitätsklasse heuer mit dem Erfolge absolvirt, da er im ersten Curse aus der Geographie und Geschichte die 2te sonst aber die erste Classe, im 2ten Curse aber aus allen Gegenständen die 1te Classe, und darunter auch ein Accessit erhielt.

Anton hat im 1ten Kurse überall die 1te Classe mit einem Accessit, im 2ten Kurse aber aus Latein die 2te Classe erhalten. Er absolvirte die 4te Grammatical-Klasse.

Der Vormund klagt über Mangel an Verwendung.

Schließlich bittet er um Nachsicht des für verfallen erklärten Strafbetrages, da er so manchen pecuniären Nachtheil erlitten hätte.

Preseneča, da je Prešeren predlagal za svojega namestnika profesorja na liceju, Karla Hummla, doktorja filozofije, profesorja čiste osnovne matematike in člana Kmetijske družbe v Ljubljani.²⁹ Matematik Hummel je kot javni uslužbenec mogel po zakonu odbiti varuštvo. Prešernov predlog si razlagam tako, da pesnik najbrž ni hotel seči po zadnjem sredstvu — strogosti — ker pa je vedel, da je za vzgojo neubogljivcev potrebno trde roke in strogega nadzorstva, je bil pač enakih misli kakor leta 1833 direktor Petermann,²⁹ namreč, da »... so za vzgojo najbolj sposobni profesorji...« Ker je Prešeren predlagal dve leti kasneje »energičnega« dr. Tomana, sklepam analogno, da je videl v Hummlu pravega človeka, ki bi mogel uravnati življenje dveh lahkomišelnežev. Sodišče pa je koj pri seji dvomilo v Hummlovo privolitev: »Es ist nicht zu erwarten, d[ass] Dr. Humel diese Vormundschaft übernehmen würde.« Sicer pa niti ni moglo odpustiti Prešerna kot varuha Lovšinovih otrok, ker ni imelo za to nobene pravne podlage. Proti odpustitvi so govorili zgoraj omenjeni §§ 191—195 ABGB in tudi §§ 249—259 ABGB. Sodišče ni moglo upoštevati niti § 191 ABGB, ki določa med drugim, da »... so nesposobni za varuha tisti, od katerih ni mogoče pričakovati, da bodo sirote dostojno vzgajali ali koristno upravljali njih imetje«, niti morda § 254 ABGB, določajočega, da lahko odpuste varuha, »ako... ga spoznajo za nesposobnega, ali če so izrazili glede njega take pomisleke, ki bi ga po zakonu izključevali iz prevzema varuštva«. Nasprotno, Prešeren je užival popolno zaupanje sodišča, saj mu le-to izrecno priznava, da bo znal najti pravo pot, kako naj si v bodoče izboljšata njegova varovanca nezadovoljivi študijski uspeh. Zaupanje sodišča pa popolnoma potrja besede dr. Kidriča, da »... še ni opozarjal nase s kakšno sumljivo predanostjo alkoholu. Tudi najodličnejše ljubljanske družbe bi ga bile 1833 do 1838 mogle priznati za svojega člana.«³⁰

Tako je Prešeren prejel odlok Mestnega in deželnega sodišča, št. 8943, odposlan na Prešernov naslov dne 1. decembra 1836, v katerem ga obveščajo o spregledanju kazni, mu vračajo priloge, a mu še nadalje nalagajo varuške dolžnosti:

²⁹ ZA št. 6490 z dne 10. IX. 1833.

³⁰ Kidrič: Prešeren II., str. 360.

[Osnutek]

B[escheid]

Der ausgewiesene Fortgang in den Studien der beyden Pupillen Ludwig und Anton Louschin wird zur Wissenschaft genommen, und der für verfallen erklärte Strafbetrag p[er] 2 f. dem Bittsteller nachgesehen; dagegen kann dem weiteren Ansuchen desselben um Entbindung von dieser Vormundschaft nicht Statt gegeben werden. Dessen Bittsteller unter Rückschuß der sämtlichen Beylagen mit dem Beysatze verständiget wird, daß man in Ihn das Vertrauen setze, Er werde mit seinen Einsichten dahin zu wirken nicht ermangeln, d[a]ß seine Pupillen künftig einen besseren Fortgang in den Studien machen werden.

Laybach am 12^t November 1836

Emperger [l. r.] Kunschitz [l. r.]

Tako je ostalo vse pri starem!

Po tem datumu manjkajo zopet kakršni koli podatki o Prešernovem varuštvu vse do leta 1838. V aktu so sicer še listine, ki se nanašajo na spregledano Prešernovo kazen, toda te niso za potek varuštva prav nič važne.

Kdor zasleduje zunanji in notranji potek Prešernovega življenja v letih 1836—1838, temu se bo zdela ponovna prošnja za razrešitev varuških poslov povsem utemeljena in čisto naravna. Puščavniškemu razpoloženju v letu 1836 je sledilo v letu 1837 pobratimstvo z Vrazom, prijateljstvo s Korytkom in kot posledica tega tudi živahna literarna dejavnost. Srčna rana se je pozimi leta 1836/1837, ko je nastopala Julija že javno s svojim zaročencem in jo je Prešeren srečaval na elitnih plesih, polagoma celila, vendar je morala nevrachana ljubezen še stalno zaposlovati pesnikovo misel. V takih okoliščinah, zlasti še v drugi polovici januarja leta 1837, ko je prebolel neko bolezen, se mu je zdelo varuštvo verjetno siten posel. Ponovno srečanje z Ano Jelovškovo v jeseni leta 1837, metuljčkarjenje okrog Herzumove in Ovjazheve, smrt strica Jakoba poleti 1837, očetova smrt na jesen leta 1838,³¹ vse to je gotovo odvajalo Prešernovo misel od varuštva, ki mu je postalo tudi zaradi komodnosti ne-všečno, zaradi neubogljivosti varovancev pa ga je imel morda celo za breme. Tudi prevladovanje pesimizma³² v njegovem takratnem razpoloženju in vse našete okoliščine so mogle vplivati negativno na njegov odnos do varovancev, vendar je gotovo, da se je Prešeren kljub vsemu trudil, da bi svoja varovanca vzgajal, kakor mu je to narekovala vest in določal zakon. Starost varovancev — 15 in 19 let — pa priča, da sta bila Lovšinova otroka ravno v tistih letih, ko bi potrebovala še strogega vodnika, ki bi njuni vzgoji posvečal več časa, kakor ga je mogel posvečati Prešeren. Prešeren pa je bil tudi preblag. Zato fanta nista upoštevala smernic svojega varuha in ga tudi ubogala nista. Razočaranje je narekovalo Prešernu prošnjo Mestnemu in deželnemu sodišču z dne 28. septembra 1838:

[Prepis]

[Notat sodišča:] N° 7508/722 de præ. 28. Sept. 838

Dr Franz Xav. Preshérn

[bittet] um Entbindung von der Vormundschaft des Ludwig und Anton Luschin, Söhne des Verstorbenen Lizeal-Professors Anton Luschin, indem er

³¹ Kidrič l. c. str. 286, 288, 290, 292, 294. .

³² Kidrič l. c. str. 360.

ungeachtet seiner Bemühungen selbe auf den rechten Weg zu leiten nicht vermöge, selbe seinen Ermahnungen kein Gehör geben und dießfalls ein neuer Vormund glücklicher seyn dürfe.²⁷

[Osnutek]

Percipiatur der Bericht.

Da die angeführten Umstände nach dem a. b. G. B. keine Gründe sind, den Bittsteller von der fräglichen Vormundschaft schon derzeit zu entbinden, so wird angetragen auf nachstehenden Bescheid.

Einlage ad acta, und über eine Rubrik (:fiat) dem Dr Preschern.

B[escheid]

Aus den inangeführten Gründen findet das k. k. Stadt- und Landrecht als Pupillarinstanz der m[inderjährigen] Anton Louschin'schen Kinder sich nicht veranlaßt den Bittsteller der Vormundschaft zu entbinden, sondern es wird Behufs der Zurechtweisung der ingedachten Pupillen eine Co[mmissi]ons-Tagsatzung auf den 24^t 8^{ber} Vormittags um 10 Uhr vor diesem k. k. Stadt- und Landrecht angeordnet, bei welcher der Bittsteller mit seinen 2 Pupillen Ludwig und Anton Louschin zu erscheinen angewiesen wird.

Laibach den 2ⁿ Okt. 838.

Für St[adt] [und] L[and]R[echt]	Kunschitz [l. r.]
Emperger [l. r.]	Kuralta [l. r.]
	Schneditz [l. r.]
	Stöger [l. r.] [?]

Prešeren tudi v drugi prošnji ni mogel navesti zakonitih vzrokov in opravičil. Zato ga sodišče zopet ni moglo oprostiti varuških dolžnosti, pač pa mu je določilo dan, ko je moral pripeljati na sodišče oba varovanca, da bi ju opozorilo na dolžnosti, ki jih imajo varovanci do varuha. Odlok je bil ekspedirán na Prešernov naslov dne 10. oktobra.

Ko je 14 dni kasneje, dne 24. oktobra 1836, pripeljal Prešeren svoja varovanca na sodišče, je to vendarle uvidelo, da so Prešernovi vzroki tehtni, čeprav nimajo zakonite podlage. Uradni zapisnik daje zanimiv pogled v Prešernovo varuštvo in potrja, da je bil ta posel zanj resnično breme, ki ga je povečavala še zavest, da kljub prizadevanju njegovo varuštvo ni rodilo zaželenega sadu.

[Original]

Protokoll

1017
6.D.

aufgenommen über das Ansuchen des Dr Franz Preschern um Entbindung von der Vormundschaft der Professor Anton Louschin[schen] Kinder zu Folge Besch[eides] von 2. 8^{br} 838 Z. 7508. kk. Krain[erisches] Stadt- und Landrecht

Laibach am 24. 8^{br} 838.

Gegenwärtige

Die Gefertigten

Den beiden Pupillen Ludwig u. Anton Louschin wurde eine eindringende, ernstliche Zurechtweisung über ihr nachlässiges Studium und unordentliches Benehmen ertheilt.

Der Vormund Dr Preschern wiederholt mit Bezug auf sein Gesuch de praes. 28. 7^{br} 838 Z. 7508 die Bitte um Entbindung von der Vormundschaft obiger beiden Pupillen, indem er sich auf die dort angeführten Umstände bezieht, und schlägt zu der diebßfälligen Vormundschaft den D^{or} Thomann oder einen der beiden H. D^{oren} Wurzbach juniores, oder den H. D. Pfefferer vor. Der gehors[amst] Gefertigte Vormund bemerkt zwar, d[a]ß er keinen gesetzlichen Grund zur Enthebung von dieser Vormundschaft anzuführen im Stande ist, d[a]ß er aber glaubt, d[a]ß das Vormundschaftsinstitut hauptsächlich politischer Statur ist, und daß dießfalls vorzüglich das Wohl der Pupillen zu berücksichtigen kommt. Nachdem der geh[orsamst] gefertigte Vormund die bitteren Erfahrungen gemacht hat, d[a]ß seine bisherige Erziehung von einem so üblen Erfolge begleitet worden ist, und keinen günstigen Umstand vor sich sieht, aus dem er auf einen besseren Erfolg hoffen konnte, so glaubt er, das h[oh]e Gericht werde sich bewegen finden, den Versuch zu machen, ob nicht die Erziehung obiger beiden Pupillen unter einer andern Leitung besser ge-
deihen werde.

Kunschitz [l. r.]
Fradenk [l. r.]

Dr. Preshérn [l. r.]

[Notat sodišča:] Empf[angen] 24.ten 8^{br} 838.
8184/777

Opomba sodišča na zapisniku priča, da je bil sklep sodišča za Prešerna pozitiven: »Den Dr Preschern dieser Vormundschaft zu entheben, und solche dem Dr Thomann aufzutragen, da sich dieser wegen seiner bekannten Energie dazu am geeignetsten darstellt.« To ugodno sporočilo je prejel Prešeren po 30. novembru 1838 v obliki odloka, pisanega na prazno stran njegove prošnje³³ z dne 28. septembra:

[Osnutek]

B[escheid]

In Erledigung des Ko[mmissi]onsprotokolles von 24. Okt. l. J. wird der Bittsteller dieser Vormundschaft mit dem Auftrage enthoben, d[a]ß er die Übergabe derselben an den unter Einem aufgestellten neuen Vormund Dr Johann Thomann zu pflegen habe.

Fiat Decret Laybach am 30ten Nov. 1838.

Emperger [l. r.] Kauschitz [l. r.]

S 30. novembrom 1838 je de iure prenehalo Prešernovo več ko triletno varuštvo, kateremu zaradi nediscipliniranosti varovancev zlasti v zadnjem času ni bil kos.

Tomanovi podatki pričajo, da Prešeren^t res ni bil kos svojima varovan-
cema. Bolje kakor kakršna koli razglabljanja potrjajo moje besede sicer
suhoparna, a za ves odnos med Prešernom in Lovšinovima fantoma zelo zna-
čilna dejstva.⁹ Iz njih je namreč razviden karakter obeh fantov in tudi njun
težki gmotni položaj.

³³ Primerjaj notat sodišča »auf die Einlage 7508 D^{or} Preschern«.

Starejši varovanec Ludvik je bil ob koncu Prešernovega varuštva repotent prvega letnika filozofije. Gubernij je zavrnil Tomanovo prošnjo, da bi dovolili Ludviku nekaj izpitov popraviti ali jih nadomestiti. Tudi najvišja študijska komisija na Dunaju je to prošnjo zavrnila. Zaradi tega je Ludvik pavziral. Leta 1839 je vstopil zopet v prvi semester filozofije, a je napravil le matematiko z odliko. Nato so ga sprejeli kot praktikanta v službo pri Okrajnem sodišču za Ljubljano-okolico, toda že čez čas je Ludvik prosil, da bi študiral matematiko na političnem zavodu na Dunaju. Graščak Rudež iz Ribnice mu je omogočil, da je šel na Dunaj. Na Dunaju je ostal od oktobra leta 1840 pa do marca 1841, ne da bi študiral ali, kakor pravi Toman, »in seiner instinktmässigen Unthätigkeit«. Ko se je vrnil v Ljubljano, je hotel lagodno živeti in ni hotel sprejeti mesta prepisovalca. Toman je energično pritěgnil vajeti in povedal Ludviku, da »si mora svoj kruh služiti sam«. Ludvik je odšel v Gradec, kjer je pri nekem odvetniku postal kopist z namenom, da zamenja to službo za kakršno koli lažjo službo na kakšni graščini. Tako se je zgodilo, da tudi energični Toman ni mogel spraviti Ludvika zaradi njegove »brezmejne lenobe« do poklica, kakršnega je želel in zahteval njegov pokojni »skrbni« oče.

Prešernu je delal velike preglavice verjetno le starejši njegov varovanec, kajti mlajši Anton je vsaj pod Tomanovim varuštvom kazal dober šolski uspeh. V prvih dveh letnikih kirurgije je dobil namreč iz vseh predmetov odlično.

Penzija je zadostovala le za najnujnejše potrebe. Toman sam navaja, da je jasno, da ni mogel s penzijo preživljati, oblačiti varovanca in jima po vrhu še kupovati potrebne knjige. Tega seveda tudi Prešeren ni mogel, niti jima ni kupil obleke, kar je moral storiti šele Toman, in to po izterjanju dolgoročnega posojila pri Jakobu Böhmu.

Toman je spravil vsaj mlajšega varovanca do kruha. V poročilu z dne 28. oktobra 1842 navaja, da je Anton Lovšin nastavljen kot substitut okrajnega kirurga v Postojni in da vrši istočasno še ogled mesa in mrličev. Starejši Ludvik še vedno ni prišel do pravega kruha. Zdi se pa, da se je iztreznil in da ima veselje do višjega tehničnega študija. Zato je Toman dovolil, da je šel na Dunaj.

S polnoletnostjo Antona Lovšina dne 2. februarja 1843 je prenehalo tudi Tomanovo varuštvo. Zadnje njegovo poročilo je z dne 13. junija 1843, v katerem poroča, da se z Antonom niso zgodile nobene spremembe, da pa Ludvik študira na političnem zavodu na Dunaju in da bo lahko prišel po absolviranju do svojega kruha — verjetno bo dobil kot tehnik službo pri kakem industrijskem podjetju.

S tem se konča akt o varuštvu Lovšinovih otrok, varuštvu, ki je prinašalo pri lahkomišljenem karakterju varovancev kopico brig in nerazpoloženja, pri njunem slabem gmotnem položaju pa tudi marsikak odtegljaj od prejemkov vsakokratnega varuha.³⁴

Dušan Ludvik

³⁴ Tekst v oglatih oklepajih je dopolnjen na osnovi raznih pomagal. V prepisu teksta nisem delal razlike med f in s, ohranil pa sem vse značilnosti tekstov (ß, y, napake). Nisem razlikoval latinice in gotice, ker sem mnenja, da akribija v transliteraciji pisave ni na mestu — točno sliko originala lahko dajo zgolj fotokopije.